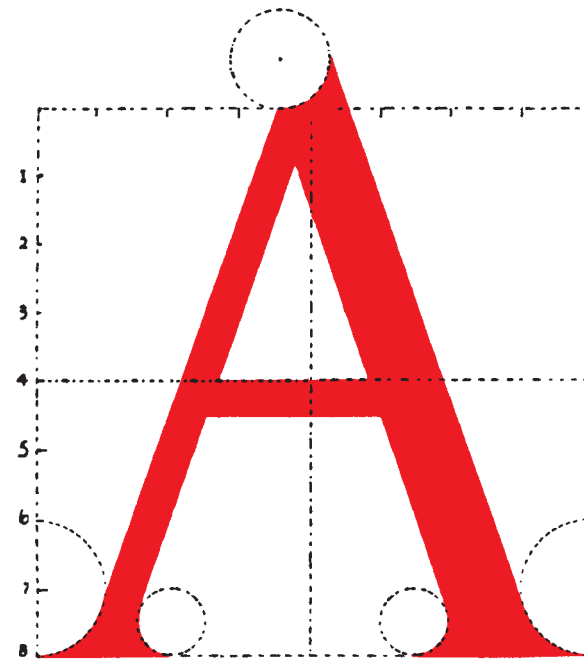


Diedrik van der Wal

Alles
begint met



DE HARMONIE
AMSTERDAM

A priori

‘Doch ’n exquis gympje zwerft vlakbij’
– Jaap C.S.P. van der Woude

JE komt ze tegen op de gekste plekken, soms enigszins vermomd maar meestal wel herkenbaar: letters. Het zijn er ontzettend veel en het worden er steeds meer. Ooit is berekend dat een gemiddelde lezer van vijfenveertig jaar er zo’n miljard onder ogen moet hebben gehad. Appjes, boeken, contracten, dagbladen, e-mails, facturen, gevels, huiswerk, incunabelen, jaarverslagen, kerstkaarten, liefdesbrieven, manuscripten, notitieboekjes, onder-titels, poëzie, quotes, romans, stembiljetten, T-shirts, uittreksels, verhandelingen, websites, xeroxkopieën, yoghurtpakken, ijspa-piertjes en zerken, allemaal letters. Eindeloos veel varianten op het betrekkelijk overzichtelijke aantal tekens dat ons alfabet telt.

5

Letters zijn grafische tekens waarmee taalklanken worden aangeduid. Je ziet ze heus wel als je iets leest, maar tegelijkertijd bezitten ze een grote mate van transparantie. Ze zijn vooral dienstbaar aan de boodschap die ze vertolken en worden daarbij meestal zelf niet werkelijk opgemerkt. Het is de meeste lezers en schrijvers tenslotte om de geest te doen en zeker niet om de letter. Maar niet in dit boek. In *Alles begint met A* vervullen letters de hoofdrol. Het bevat stukken over letterliefde en letterhaat, berichten over de hyperactieve e en de betwiste ij, genealogisch onderzoek naar de verregaande verwantschap tussen de u, de v en de w, uitspraakgegevens over de ratelaar en een theorie over de naam van de driepoot – plus nog veel meer feiten en fabels over ons rijke alfabetisch erfgoed.

Alles begint met A is geen integrale alfabetgeschiedenis. Het zwaar-
tepunt ligt steeds bij de biografieën van de afzonderlijke letters,
toegespitst op de set van alfabetische tekens zoals die wordt toege-
past bij het lezen en schrijven in de Nederlandse taal. Met deze let-
terportretten maakt de lezer kennis met de unieke eigenschappen
van elk van de 27 karakters.

Diedrik van der Wal

Inhoud

<i>A priori</i>	5
<i>A-Z</i>	8-307 →
<i>Personenregister</i>	309
<i>Bronnen</i>	313
<i>Beeldverantwoording</i>	318

- A
- B
- C
- D
- E
- F
- G
- H
- I
- J
- K
- L
- M
- N
- O
- P
- Q
- R
- S
- T
- U
- V
- W
- X
- Y
- IJ
- Z



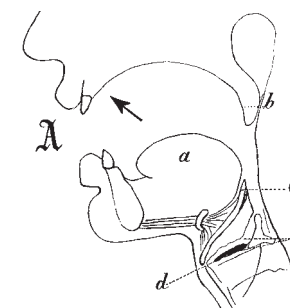
Aa Aa Aa

DE a. Van zichzelf een doodgewone letter, net als alle andere bewoners van het alfabethuis. Maar tegelijkertijd is het ook een uitermate belangrijk en beroemd exemplaar. Van alle letters was het juist deze die ooit werd uitverkoren om het alfabet te openen – en nog steeds is de a haantje de voorste. Als eerste letter wordt de a gezien als de vanzelfsprekende toegangspoort tot het hele alfabet en daardoor feitelijk als de onmisbare eerste stap op weg naar geletterdheid en alle verdere kennis. Alles begint met a.

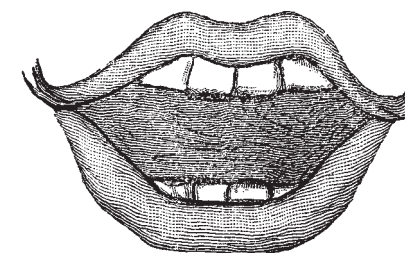
9

Wie a zegt

Taalklanken komen tot stand dankzij een subtiel samenspel van de zogeheten spraakorganen. De ademtocht vanuit de longen is daarbij onmisbaar, maar ook factoren als de positie van de tong, het aanspannen van de stembanden, het al dan niet geopend zijn



Doorsnede van het hoofd bij het uitspreken van de a-klank (a. tong, b. huig, c. strotklepje, d. stemspleet, e. rechterstemband).



Vorm van de mond bij het uitspreken van de a-klank.

van de mond en de stand van de lippen maken het mogelijk dat de mens een groot aantal verschillende taalklanken kan produceren. Die zijn te verdelen in klinkers en medeklinkers (alias vocalen en consonanten).

De eerste soort zou je kunnen beschouwen als vrij stromende elementen; het zijn klanken die zonder noemenswaardige belemmeringen de mond van de spreker verlaten. Medeklinkers daarentegen hebben hun bestaan juist te danken aan obstructies door de spraakorganen, waardoor er allerlei geluidseffecten als plofjes, tikjes, rochels, gezucht en gesis ontstaan, die bij het verlaten van de mond kunnen worden herkend als bijvoorbeeld p, t, g, h of s.

10 Bij de klinkerproductie komt het vooral aan op de positie van de tong en de monddoening. Voor het spreken van de klinker a blijft de tong in ruststand liggen, wordt de mond geopend en de

Pat baalt van blauwe tableaux

(of: een a klinkt niet altijd als 'a')

Vanzelfsprekend wordt een a in Nederlandse woorden gebruikt voor de beide verwante taaluitingen die we duidelijk herkennen als a-klanken:

- een korte of gedekte a (in woorden als *dak*, *bal*);
- een lange of heldere a (*baden*, *paring*), een klank die in andere woordposities wordt weergegeven met een dubbele a (*plaat*, *kraan*).

Het verschil tussen de totstandkoming van deze duidelijk van elkaar verschillende, maar toch nauw verwante klanken wordt door taalkundigen wel verklaard door te wijzen op de stand van de tongwortel – de aanhechting achter in de keel dus – die bij de korte klank iets meer naar achteren wordt getrokken.

Soms wordt er weliswaar een a gespeld, maar is er in de uitspraak iets anders te horen. Dat is het geval bij tweeklanken en leenwoorden:

- In combinatie met de u wordt de Nederlandse tweeklank au aangeduid (dezelfde klank die in andere woorden wordt gespeld als ou) (*rauw*, *baud*).
- In woorden die ontleend zijn aan andere talen wordt soms de oorspronkelijke uitspraak aangehouden.
 - In Engelse leenwoorden kan de a daardoor staan voor een korte e (*flat*, *laptop*);
 - In een klein aantal leenwoorden uit het Frans komt de combinatie *eau* voor die klinkt als o (*cadeau*).

stembanden aangespannen. Dat klinkt vrij gemakkelijk, en dat is het eigenlijk ook. Het is de gewone en natuurlijke stand van de mond, zoals woordenboekmaker Lammert te Winkel in 1863 stelde in zijn artikel 'Over het begrip Letter'. Er is weinig oefening nodig voor het uiten van een geslaagde a. Die behoort dan ook stevast tot de eerste klanken waarmee baby's experimenteren.

Die supermakkelijke klank spreken we met z'n allen bijzonder vaak uit. Voor het artikel 'Klankfrequenties in het Nederlands' (2007) telden de auteurs hoe vaak bepaalde klanken in de spreektaal voorkomen. De korte a (zoals uitgesproken in het woord *taak*) en de lange a (zoals in *maaken*) bleken gezamenlijk verantwoordelijk voor meer dan 8 procent van de getelde spraakklanken. Dat komt aardig overeen met soortgelijke tellingen in de Nederlandse schrijftaal, waarin de frequentie van de a werd vastgesteld op 7,5 procent (dat verschiltje van een half procent tussen de spreek- en de schrijftaal zou wel eens toegeschreven kunnen worden aan de in gesprekken enorm veel gebruikte en eindeloos herhaalde woorden *ja*, *maar*, *dat* en *wat*). Na de letters e en n is de a de meest voorkomende letter. Gemiddeld zit er bij elk groepje van dertien letters in een Nederlandstalige tekst één letter a. Dat zijn er op een gemiddeld A4-printje (met daarop drieduizend letters) zo'n 225 stuks. Zoek maar eens één zin zonder a – dat valt nog niet mee.

Zinnen met alleen maar de a als klinker zijn daarentegen wel te vinden, vooral als je zoekt in het oeuvre van Battus (een van de pseudoniemen van schrijver Hugo Brandt Corstius, gereserveerd voor zijn absurde en briljante taalgymnastiekoefeningen). Daar staan zelfs volledige *a-saga's* afgedrukt met titels als 'Paaschmaandag' ("Alarm, Alarm" galmt gansch Walacra: want Haralds aanmarsch jaagt angst aan, aan al wat aâmt'), 'Van Agt stapt af' ('Na nacht van kabaal, smaad, schandaal zal A. van Agt als staatsman gaan'), 'A-spraak' ('Balthazar van Albada aanbad Barbara Kraakman, wacht lang af, maakt dan 'n afspraak...') en het kleine meesterwerk 'Zaans drama'. Dit korte verhaal werd geschreven door A.A. Groeneveld Kruijnk en verscheen voor het eerst in 1978 in het maandblad *Onze Taal*. Het begint als volgt: 'Klaas Taalman van Zaandam maakt 'n waranda. Plank na plank zaagt Klaas. "Wat 'n taak", dacht

An vaak. “Laat dat aan ’n vakman, Klaas!”, sprak An dan. Maar Klaas maakt ’t af.’ De vertelling bevat de nodige dramatische ontwikkeling (Klaas wordt wegens een taalgrap veroordeeld tot maar liefst twaalf jaar strafdruk) en bovendien een nachtpaard, een vleugje humor en een gelukkige afloop. Knap staal van A.A.!

Driehoekjes, oogjes, buikjes

Net als iedere andere letter manifesteert de a zich in een oneindig aantal fysieke vormen. Elke dag worden alleen al in het Nederlandse taalgebied miljoenen korte en langere notities, krabbeltjes en briefjes met de hand geschreven of getikt. Denk ook aan de duizenden teksten die keurig op papier worden uitgeprint en aan de stapels kranten, tijdschriften en boeken die van de drukpersen komen. Dat levert gezamenlijk een ontelbare hoeveelheid verschillende a’s op: hoofdletters en kleine letters, letters in blokschrift en in schuinschrift, letters die zijn ontworpen voor drukwerk of voor beeldschermgebruik.

Al die miljoenen, miljarden a-verschijningen beantwoorden aan basale grondvormen. Dat moet ook wel, willen wij ze kunnen herkennen als letter. De Duitse typograaf Albert Kapr heeft voor deze essentiële basisvorm het woord grafeem gemunt. Er zijn letters die één basisvorm kennen, vaak zijn het er twee (meestal verschilt dan de hoofdletter van de kleine). Bij de a gaat het zelfs om drie onderscheiden grafemen: de puntige hoofdlettervorm en twee verschillende minuskelvormen.*

• de driehoeks-a (‘A’) is de standaardvorm van de a als gedrukte hoofdletter. De vorm wordt ook wel in handgeschreven teksten gebruikt, naast de verderop behandelde ronde a. De driehoeks-a is de klassieke kapitaal die afkomstig is uit het Romeinse alfabet. De Romeinen lieten zich hiervoor inspireren door het meer ontwikkelde buurvolk de Etrusken; omstreeks het jaar 600 v.C. werd de

* Waarbij de hoofdletter de oudste rechten heeft – een regel die opgaat voor zo goed als alle letters van het alfabet. Het Latijnse alfabet kende oorspronkelijk alleen kapitalen. De kleine lettervormen zoals wij die nu kennen (*minuskels*) ontstonden pas veel later. Vaak waren het vereenvoudigde varianten van de hoofdletters, simpeler vormen die in minder tijd op het perkament konden worden gezet. Dat moet voor de kopiïsten destijds meer dan welkom zijn geweest bij hun overschrijfwerk.

A samen met twintig andere letters geleend om het Latijn mee te schrijven. Het reislustige Etruskische volk had het Griekse alfabet zo’n honderd jaar eerder als voorbeeld genomen voor een eigen schrift; de letter *alfa* die zij rond 700 v.C. aantreffen was het prototype van de A zoals wij die kennen, met beide benen op de grond.

‘Stel je een gelijkzijdige driehoek voor, neem de basis weg, kort hem wat in, duw hem wat omhoog in ’t midden, en je hebt de letter A,’ leerde Erasmus in 1528. Literatoren uit latere perioden vergeleken de vorm van deze letter met een veelheid aan driehoekige voorwerpen: ze zagen een puntdak, een piramide, een berg, een tent, een vakwerkhuis, een passer of een schildersezel. Aaf Brandt Corstius voegde daar in haar jonge jaren – toen ze net had leren lezen – buitengewoon treffend de Eiffeltoren aan toe (als we haar vader Hugo mogen geloven). De Oostenrijkse letterduider Alfred Kallir ontwaarde nog iets geheel anders. In zijn uitgebreide studie over de psychogenetische bronnen van het alfabet (1961) kwam hij tot de conclusie dat de A niets anders is dan de verbeelding van een omhoog gerichte fallus.

Maar terug naar de concrete anatomie van de kapitaal. Die is opgebouwd uit drie rechte lijnen. Twee diagonale poten reiken vanaf de basislijn omhoog en treffen elkaar aan de top, alsof het het silhouet van een wigwam betreft, een letter V op de kop. De eminente Engelse letterontwerper Walter Tracy wijst erop dat een te wijde spreiding van de twee poten zeker zal leiden tot een vulgair aandoende A. De scherpe spits van de letter (door typografen wel *apex* genoemd) steekt bij veel lettertypen enigszins door de bovenlijn; de letter is daardoor een fractie hoger dan de meeste andere kapitaalletters.

Ruim beneden halve hoogte worden de



Romeinse A, afkomstig van de inscriptie aan de voet van de zuil van Trajanus in Rome (113 n.C.).



Vrijwel alle gedrukte hoofdletters passen precies tussen de basislijn en de bovenlijn, maar de A steekt daar met zijn scherpe spits net iets boven uit (hier uitgevoerd in Futura).

twee schuinbalken verbonden door de derde lijn, een horizontale dwarsstreep. De precieze situering daarvan betekent veel voor het uiterlijk van de letter. Bij te lage plaatsing verandert de A in een nogal logge letter, waarschuwt Tracy. In het aardige boekje *De tekens* voegde zijn Nederlandse confrater Theo Kurpershoek hieraan toe dat ook een te hoog geplaatste dwarsbalk ongewenst is: ‘dan wordt [de A] aanstellerig, alsof hij een hoge borst opzet.’

- de buik-a (a) is de standaardversie van de drukletter a in *onderkast* (een oude drukkersterm voor wat in het dagelijks leven ‘kleine letter’ wordt genoemd). Het is een letter die uit twee verdiepingen bestaat, in tegenstelling tot de enkelgelaagde ronde a die hierna zal worden besproken.

14

De buik-a is in de lettergeschiedenis voor het eerst duidelijk te ontwaren in het unciaalschrift. Deze Romeinse schriftsoort met opvallend ronde lettervormen werd van de 4de tot de 8ste eeuw algemeen gebruikt als boekschrift. De unciaal is een zogeheten majuskelschrift – het bestaat volledig uit hoofdletters – waarin de rechte lijnen en hoeken van eerdere lettersoorten zijn omgevormd tot veel rondere vormen. Met enige verbeeldingskracht is de transformatie van de klassieke driehoeks-A naar de unciale lettervorm wel voor te stellen. Het rechterbeen van de letter bleef in dat proces min of meer intact, maar kreeg van de schrijvers een meer swingende, golvende lijnvorm mee. Het linkerbeen en de dwarsstreep werden gecombineerd tot één gezamenlijk rudimentair deeltje – de buik van de letter – dat ongeveer halverwege tegen het diagonale rechterbeen werd geplaatst als een soort aanhangsel.

Na de hoogtijdagen van het unciaalschrift werd deze specifieke vorm van de a overgenomen in de *Karolingische minuskel*, een nieuw type schrift dat opkwam in de 9de eeuw en mede dankzij de grote leesbaarheid ervan zich snel ontwikkelde tot het belangrijkste West-Europese boekschrift (tot ongeveer 1200). De Karolingische lettervormen dienden weer als voorbeeld voor het *humanistische minuskel-schrift* uit Italië (vanaf 1400). Toen er vanaf het eind van de 15de eeuw ook boeken gedrukt konden worden in

Unciale a.

Buik-a uit de tekstverwerker (lettertype Georgia).

plaats van met de hand gekopieerd, gingen Italiaanse boekdrukkers ditzelfde humanistische schrift omzetten in loden letters. En om kort te gaan: deze lettervormen zijn vandaag de dag nog steeds de norm als het gaat om drukwerk of beeldschermbelettering. Zo trotseerde de a met het overdekte hangbuikje de eeuwen.

- de ronde a (ɑ) is in het schrijfonderwijs de modelvorm voor zowel de kleine letter als de hoofdletter. Het is zonder enige twijfel de meestgeschreven a in Nederlandse handschriften.

Voor drukletters gaat dit niet op. De letterontwerpers hebben voor hun onderkastletter meestal gekozen voor de hierboven besproken buik-a; bij slechts een klein aantal schreefloze lettertypen (zoals de Futura en de Comic Sans) is de keuze gevallen op de ronde a. Wel wordt dit grafeem bij zowat alle drukletters ingezet voor de cursieve nevenvariant (a naast a). Die keuze is goed te verklaren, want de cursief in drukwerk is niets meer of minder dan een imitatie van het handgeschreven schuinschrift.

Grote en kleine schrijffletter.

De letter is opgebouwd uit twee delen: een cirkelvorm en een lijn, ofwel het oog en de stam. Net als de buik-a is ook de ronde a ontstaan als een van de talloze vormvarianten van de kapitale driehoeks-A. In antieke handschriften vanaf de 3de eeuw zijn er met wat goede wil reeds voorlopers van de ronde a te herkennen. Zoals in de *minuskelcursief*, een Romeins schrift voor dagelijks gebruik, waar een a-vorm werd gebruikt die van boven nog geopend was – een moderne lezer zal er zeker een letter u in zien. Bij andere voorlopers van de ronde a lijkt de letter eerder op twee dicht tegen elkaar aan geschreven letters c. Maar in het *semi-unciale* boekschrift (5de–8ste eeuw) was de bovenkant van de letter gesloten, en hiermee was de uiteindelijke basisvorm van de typische handschriftletter *ɑ* vastgelegd.

15

Adam sprak ‘a’

Iedere rechtgeaarde alfabeet heeft het zich wel eens afgevraagd, en het is dan ook een kwestie die al meer dan duizend jaar wordt overpeinsd door encyclopedisten, taalkundigen en filosofen: *waarom is uitgerekend a de eerste letter van het alfabet geworden?*

Het is wel duidelijk dat die keuze al lang geleden werd gemaakt. Lang voordat er sprake was van een Nederlandse taal bekleedde de letter A in het Latijnse alfabet van de Romeinen de rol van *prima littera*. Datzelfde gold voor hun Etruskische voorbeeld. Ook bij de oude Grieken opende de a (zegge *alfa*) het alfabet. De Griekse letterontwerpers hadden hun alfabet gebaseerd op het Fenicische, en ja, ook daar weer was die a (door henzelf *alef* genoemd) helemaal vooraan gezet.* Doordat de verdere afstamming van het alfabet nogal onzeker is stopt de historische a-lijn op dit punt, omstreeks het jaar 1500 v.C.

16



Letter A met Adam en Eva, prent uit een album met bijbelse figuren door Johann Theodor de Bry (1595).

De eerste de beste

A trapt af, vangt aan, staat aan start. Dit is de letter die het alfabetische spits afbijt. De a is de eerste stap van het abc, de eerste trede van de lettertrap. Het is de ultieme initiaal.

Vanwege die bevoorrechte positie als eersteling wordt de letter vaak gebruikt om het grote belang of het hoge niveau van iets aan te duiden. In veel opzichten wordt de eerste immers beschouwd als de beste. Zo verwijst een A-merk naar een product dat in prijs en kwaliteit toonaangevend is, en is de A-selectie het belangrijkste team van een sportclub. En ook de letter a zelf is in zekere zin de eerste ondergelijken, zo iets als de aanvoerder van het abc. Die status is af te lezen aan een klassiek 19de-eeuws raadseltje waarin de a moest worden geraden aan de hand van de volgende aanwijzing: 'Ik ben de hoofdman van vijf en twintig soldaten, en zonder mij was Parijs prijs.' We hebben het hier over een karakter met de nodige leiderskwaliteiten, zoveel is duidelijk.

Recent wetenschappelijk onderzoek versterkt deze indruk. Personen van wie de achternaam begint met een letter die vooraan in het alfabet ligt, blijken meer succes te hebben. En hoe meer vooraan, hoe voordeliger het uitpakt. Mensen met A-namen zitten dus gebeiteld: zowel op school als tijdens hun loopbaan scoren ze gemiddeld hoger en vaker dan anderen. Studenten krijgen betere beoordelingen, werknemers krijgen meer betaald, politici worden vaker gekozen en zelfs de levensverwachting zou hoger zijn. Waardoor dat komt weten de wetenschappers jammer genoeg niet zo goed. Het zou te maken kunnen hebben met de omstandigheid dat deze mensen bijvoorbeeld op school vaak als eerste aan de beurt zijn op grond van hun naam. In alfabetisch gerangschikte lijsten staat hun naam bovenaan, waardoor ze een grotere kans zouden maken op aandacht en waardering – en uiteindelijk een betere status en een hoger salaris.

Op grond van dit alles kan de a zonder meer worden gekarakteriseerd als het alfamannetje van het alfabet.

17

Om terug te keren naar de *waarom*-vraag: daarop zijn in de loop van de eeuwen veel antwoorden geformuleerd. De meeste sluiten aan bij een van de vier hieronder opgesomde categorieën. Die beschrijven een goddelijke (1 en 2), menselijke (3) of natuurlijke origine (4):

- 1 toen God de letters schiep noemde hij de eerste letter a, zoals hij de eerste mens Adam noemde;
- 2 de hoofdletter 'A' bestaat uit drie delen, net als de drievuldige God. Het is geen toeval dat de letter a voorkomt in bijna alle godsnamen: Allah, Jahweh, Buddha, Krishna, Ra. In het hindoeïstische heilige boek *Bhagavad Gita* wordt de god Krishna geciteerd, die over precies dit onderwerp het volgende opmerkte: 'Van de letters ben ik de a.'
- 3 de a is de eerste klank die een baby laat horen. 'Het eerste geschreeuw, de eerste stameling der Kinderen, is overeenkomstig met het geluid van deeze Letter,' noteerde een woordenboek in 1786. Dit is een oeroude gedachte die minstens teruggaat tot de werken van de Griekse filosoof Plutarchus. Het werd herhaald door velen, bijvoorbeeld in de invloedrijke encyclopedie van alle kennis die de aartsbisschop Isidorus van Sevilla omstreeks het jaar 600 voltooide;
- 4 het is de eenvoudigste, de meest natuurlijke en de oorspronkelijkste van alle klanken. De a is de grondklank van de natuur en het meest edele geluid. Alle andere klanken zijn voortgekomen uit de a.

18

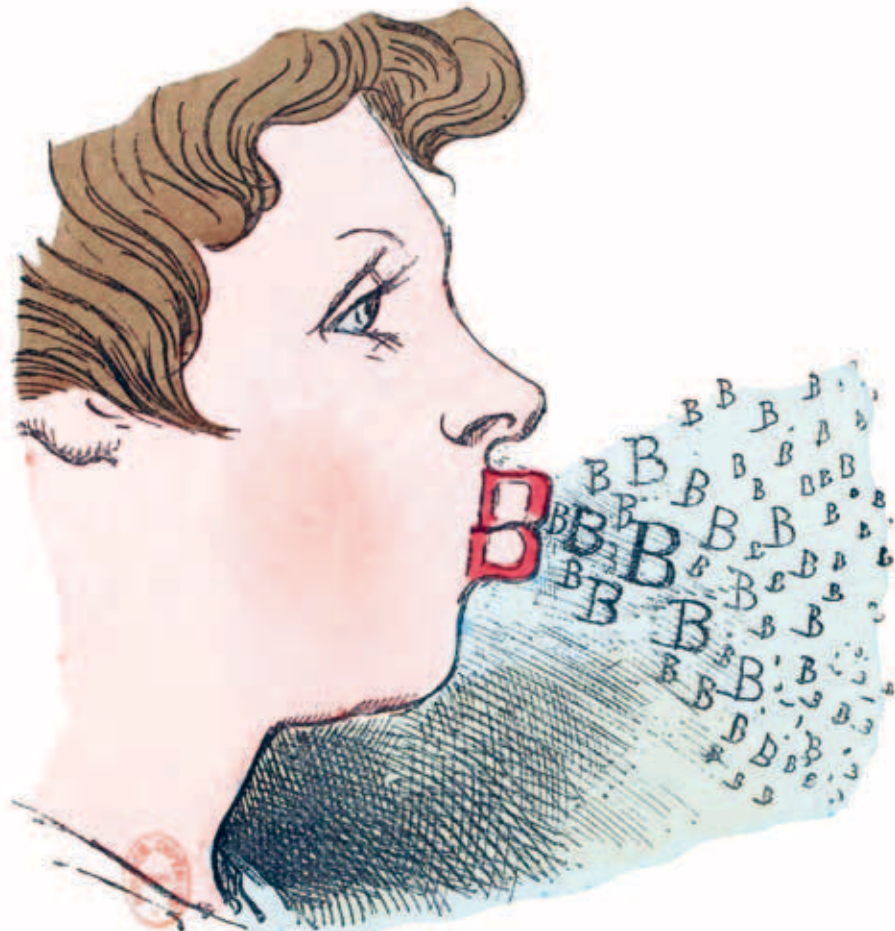
Het is duidelijk dat geen van deze theorieën de toets van de mo-

* Denk niet dat er weinig veranderd is sinds de Feniciërs. Deze zeevarende kolonisten waren grofweg afkomstig uit de regio waar zich nu Libanon bevindt. Zij spraken een Semitische taal en een kenmerk van hun alfabet was dat het geen klinkers bevatte (zoals dat tot op de dag van vandaag nog geldt voor onder meer het Hebreeuws en het Arabisch). Hun a vertegenwoordigde dus geen klinker, maar moet geklonken hebben als de klank die taalkundigen aanduiden als *glottisslag*. Dat is in het Nederlands een vrij zeldzame en bovendien ongeschreven klank die kan worden gehoord tussen twee klinkers in woorden als *beangstigend* of *na-apen* – een keelklank als een soort scheiding tussen de klinkers: *be'angstigend* / *na'apen*. In de 9de eeuw v.C. namen de Grieken de Fenicische tekens over, maar van vijf letters veranderden ze de bijbehorende klank. Ze introduceerden daarmee de klinkerletters, de belangrijkste bijdrage van de Grieken aan het alfabet. Wt zdn w zn zndr klnkrs?

derne wetenschap kan doorstaan. Maar een alternatief wordt er helaas niet geboden. Want hoewel het onderzoek naar oude schriften en naar de voorgangers van het huidige alfabet heeft kunnen aantonen dat de lettervolgorde in de achtereenvolgende alfabetten door de generaties en de eeuwen heen vrij stabiel is gebleven, is de kwestie van de oorsprong onbeantwoord gebleven.

Het enige wetenschappelijk verantwoorde antwoord op de vraag waarom de a helemaal vooraan staat, moet dan ook op dit moment luiden: dat is volslagen onbekend. De schriftdeskundige Peter Daniels houdt het erop dat de letters zijn genoteerd in de volgorde zoals ze lang geleden bij de oorspronkelijke alfabetontwerper opkwamen. Alfabet als aselekt arrangement.

19



Bb Bb Bb

DE *Nederlandsche raadselvriend*, een boekje dat bij verschijnen in 1834 door de anonieme auteur werd opgedragen aan de 'beschaafde jeugd', formuleert het zo:

21

**Welke letter staat in 't midden
Van het geheel A, B, C,
Midden in uw' lessenboeken;
Midden in den Bijbel meê?**

Deze breinbreker blijkt een aangeklede en verburgerlijkte versie te zijn van een raadsel dat nu al ruim vierhonderd jaar meegaat. De vraag wordt steeds weer gesteld, in raadselboeken vanaf de 16de eeuw tot op websites uit de 21ste eeuw: 'welc is die middelste letter in den a,b,c?' ofwel 'wat is de middelste letter van het abc?' Moeilijke vraag. Wat geldt als middelste letter als je er 26 hebt? In theorie zou die gezocht moeten worden na de dertiende maar nog vóór de veertiende letter. Ondoenlijk toch? Is het dan misschien toch de m, de dertiende letter van het alfabet? Of anders de n, numero veertien? Fout!

De oplossing van het klassieke clichéraadsel ligt (zoals zo vaak) reeds verscholen in de vraagstelling. De middelste letter van 'abc' is... de b!

De b dus, de tweede letter van het alfabet. Bij het spellen van woorden of het opzeggen van het alfabet noemt men haar *bee*. Als